

Teoria socialismului științific despre determinările complexe ale sistemelor partidiste*

Constantin Nica

Academia „Ștefan Gheorghiu”

Dinamica societății capitaliste contemporane, tendințele generale de evoluție a structurilor economice, de clasă, a instituțiilor și relațiilor politice ce o caracterizează evidențiază tot mai pregnant, ca o cerință obligatorie a epocii actuale decurgind din creșterea importanței factorului politic precum și din influența tot mai decisivă a maselor populare în determinarea cursului istoriei, sporirea rolului partidelor în cadrul sistemelor politice și sociale în care acestea acționează. Indispensabilitatea acestor forțe politice devine tot mai pronunțată în zilele noastre ca urmare a dialecticii fiecărei clase sociale, nici una dintre ele neputându-se lipsi de aceste instrumente prin intermediul cărora se desfășoară luptele politice, lupta de clasă. În acest sens, din proiectilele programatice ale partidelor revoluționare, din chintesența lor doctrinară se desprinde teza că, prin natura ei, clasa muncitoare are nevoie de un factor de conștientizare și organizare, de o forță de avangardă, chemată să exploreze resorturile obiective și subiective care condiționează stabilitatea, dinamismul sistemului social-global dar și diacronia acestuia, particularitățile epocii noastre impunând societății în dialectica ei, în perspectiva revoluției, raționalitate și luciditate. Pe de altă parte, cu ajutorul partidelor, clasa dominantă încearcă, într-o logică proprie, să recupereze pentru finalitățile ei inclusiv acele manifestări din societate care îi sunt potrivnice fiindcă decurg din acțiunea legilor sociale care marchează limitele istorice ale capitalismului.

Natura raporturilor dintre partidele existente într-o țară sau alta, rolul și locul fiecăruia și, implicit, al claselor sociale cărora le corespund, modul mai complex sau mai simplificat pe care îl iau relațiile dintre ele, fizionomia fiecărui sistem de partide au multiple determinări, obiective și subiective, reprezintă rezultatul unei evoluții specifice, consecința unor transformări radicale, social-economice și naționale, desfășurate într-o mare diversitate de condiții concrete, a unor profunde mutații în raportul de forțe dintre clase, a unei permanente lupte între forțe sociale cu interese antagoniste. În virtutea cerințelor obiective și istorice de dezvoltare socială, această confruntare a dat cîștig de cauză la un moment dat forțelor sociale purtătoare ale relațiilor de producție capitaliste, partidelor politice ale burgheziei, dar supremația politică a acesteia avea să se exercite printr-o multitudine de forme, prin intermediul unor sisteme politice și partidiste naționale care, sub aspectul determinării, funcționalității și configurației se diversifică în mai multe tipuri.

În *Programul Partidului Comunist Român*, în rapoartele, cuvîntările, articolele și interviurile secretarului general al partidului, în alte documente, partidele politice sînt apreciate ca o expresie a dezvoltării legice a societății omenеști și sînt considerate un fenomen complex, propriu mai ales epocii moderne și contemporane, care se constituie în urma unui îndelungat proces de transformări economico-sociale care duce la maturizarea claselor sociale. În acest sens, referindu-se — din optica materialismului dialectic și istoric — la caracterul de clasă social-istoric și obiectiv, dar derivat al partidelor politice în raport cu orînduirea socială, cu

* Redăm, într-o formă sintetică, principalele constatări și concluzii ale unei cercetări mai ample care își propune să contribuie la studierea determinismului complex și a dinamicii sistemelor multipartidiste vest-europene.

structurile economice și de clasă și, totodată, la rolul activ pe care sistemele de partide le au față de factorii care le condiționează, la perspectivele acestora, tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia că „existența claselor sociale antagoniste face necesară și existența partidelor care reprezintă aceste clase sau păături sociale (...). Dispariția claselor presupune transformări sociale destul de radicale, care necesită un proces îndelungat. Cum se vor întâmpla lucrurile, e greu de spus acum (...) dar, fără îndoială că însăși dezvoltarea istorică va da un răspuns acestei probleme. Deci, eu vreau să fiu bine înțeles: problema partidelor politice nu depinde de dorința cuiva, ci de transformările sociale care au loc într-o țară sau alta”¹.

Variatatea tipologică a sistemelor partidiste, pe care viața ne-o dezvăluie, corespunde realităților economice și sociale ale fiecărei țări, condițiilor și specificului diferitelor etape ale dezvoltării istorice, diversității de situații în care partidele apar și își desfășoară activitatea, reprezentând rezultatul necesar al unor multiple și precise determinări cauzale, ale căror efecte se fac simțite fie direct, fie indirect. Datorită acestui mod aparte în care se realizează corelația dintre sistemele de partide și factorii care le generează, cit și ca urmare a opțiunii ideologice care călăuzește investigația, explicațiile au alternat frecvent — mai ales cînd au privit sistemele multipartidiste, chiar și atunci cînd nu le-au respins natura obiectivă — între tentative de a absolutiza acțiunea unor factori sau de a nu recunoaște, implicit sau explicit, existența și importanța altora care condiționează sau determină evoluția sistemelor partidiste pluraliste, de a le estompa acestora caracterul multimediat.

În ceea ce ne privește, ne propunem să evidențiem contribuția teoriei socialismului științific la explicarea determinărilor cauzale ale sistemelor multipartidiste și, în acest cadru, să subliniem atât utilitatea teoretică și metodologică a mai multor aprecieri și concluzii, existente în opera clasicilor care pun bazele unei concepții de ansamblu, unitare și încheiate, asupra partidismului, cit și sensul și semnificația unor confruntări de idei contemporane. Această investigație este astăzi necesară fiindcă, pe de o parte, se orientează spre un fenomen a cărui legitimitate, deși nu este contestată de nimeni pentru țările capitaliste dezvoltate, este unilateral sau deformat explicată, iar, pe de altă parte, reprezintă obiect al dezbaterilor unor partide revoluționare din Europa occidentală din ale căror proiecții asupra viitoarei societăți nu putea lipsi problema dinamicii și perspectivelor sistemelor partidiste.

1. *Concepția clasicilor socialismului științific despre determinările complexe ale sistemelor multipartidiste*². În raport cu această situație, prezentarea unitară a concepției clasicilor socialismului științific, utilă și oportună, are avantajul că, pe de o parte, oferă posibilitatea restabilirii criteriilor autentice ale unei analize riguroase a determinismului multimediat al multipartidismului în societatea capitalistă vest-europeană, iar pe de altă parte, că scoate în evidență dialectica complexă și ireductibilitatea condiționărilor sale la un element sau altul. Opera lor științifică și publicistică dezvăluie considerații teoretico-metodologice, legi și tendințe privind succesiunea diferitelor forme și sisteme politice, diversitatea pe care o îmbracă sistemele partidiste ca părți componente ale acestora. În acest cadru, ei au reușit să desprindă sensul partidelor — produs obiectiv și istoric — pornind de la implicațiile politice și de la semnificația unor fenomene sociale mai cuprinzătoare, ele constituind de fiecare dată rezultatul unei anumite evoluții sociale, economice, politice, cu dimensiuni concret - istorice. Examinarea atentă a modului în care tratau partidele și sistemele de partide ne conduce la constatarea că ei au înțeles că esența determinărilor sistemelor multipartidiste este diversă și neunitară, acestea fiind expresia conexiunii unor factori obiectivi — de natură economică, de clasă și politică —, specifici unei țări sau unei epoci, tradiționali sau subiectivi.

În întreaga operă este prezentă ideea că factorii economici impun o anumită structură politică și socială, determinarea efectuîndu-se complex și mediat, ea excluzînd orice viziune mecanicistă, simplificatoare. În această relație găsim originea și sursa constituirii intereselor distincte — de clasă, de grup etc. — de multiplicare a lor, care conduc atît spre apropierea, cit și spre disputa dintre diferite organizații politice cu caracter de clasă. Raporturile dintre relațiile economice, structura de clasă și fizionomia sistemului de partide reprezintă relația funda-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Convorbiri cu un grup de ziariști americani*, 8 iulie 1977, în vol. *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, București, Edit. politică, 1977, p. 538—539.

² Acest paragraf a fost elaborat pe baza consultării lucrărilor : K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, volumele 1—33, București, Edit. politică, 1957—1975 ; V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. a 2-a, volumele 1—55, București, Edit. politică, 1960—1970 ; Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, volumele 1—3, București, Edit. politică, 1968—1969 ; respectiv Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, volumele 4—15, București, Edit. politică, 1970—1978.

mentală de determinare și de dependență reciprocă din societate, rezultatul acestei condiționări fiind sesizabil mai ales atunci când este vorba de intervale istorice. Astfel, pe temeiul structurilor și relațiilor economice existente, între partide — constituite pe baza și în scopul apărării intereselor distincte cu caracter de clasă și de grup — se adâncește lupta pentru puterea politică, fiindcă aceasta devine obiect de competiție nu numai între partide care aparțin unor clase deosebite, ci și între cele care aparțin uneia și aceleiași clase. În multe cazuri, asistăm la o adevărată succesiune și alternanță de apropieri vremelnice și de dispute intense între partidele acelorăși clase, datorate, într-un caz, unor interese comune care pot obține câștig de cauză prin acțiuni unitare, în celălalt, unor diferențe provenite din natura condițiilor materiale de existență, a formelor de proprietate.

Specificul activității politice a claselor din epoca modernă și contemporană este că ea se desfășoară, în principal, prin intermediul partidelor care fac conexiunea dintre interesele politice și cele profesionale ale grupărilor existente în interiorul unei clase sau dintre ale mai multor clase, le oferă fundament teoretic concretizat în concepții și doctrine. Conjunția dintre clasă și partid, dintre clase și partide îmbracă o multitudine de forme, ea efectuându-se — în diferite ipostaze — când mai simplu și mai nemijlocit, când mai complex și mai mediat. Între clasă și produsul ei, ce-i conferă personalitate politică, se interpun o serie de alți factori, fie fluctuanți, fie de durată, care camuflează partidelor resortul lor de clasă, ca și relația dintre factorii economici și consecințele lor politice. Afirându-se în această competiție ca reprezentant al unei clase sociale, partidului îi revine misiunea de a-i sintetiza nevoile și aspirațiile, de a i le revizui periodic în funcție de împrejurări istorice particulare pe baza relațiilor efective, dat fiind că „deși țelurile lor finale concordă, nu sînt absolut identice în toate timpurile și la toate popoarele”³. Și aici, ca în întreaga operă, găsim clar exprimată ideea condiționărilor naționale ale sistemelor multipartidiste, precum și dialectica devenirii lor de la o etapă la alta.

În mod curent, baza socială a fiecărui partid depășește clasa al cărui exponent se face, tinde să capete un conținut neunitar, evantaiul partidelor diversificându-se, de regulă, în mod direct, proporțional cu complexitatea structurii sociale date și dobîndind, în raport cu aceasta, chiar un caracter mai accentuat. De pildă, pentru a înțelege manifestarea burgheziei pe plan politic, clasicii pornesc de la natura relațiilor, adesea contradictorii, dintre clasă, în totalitatea ei, și elemente ale sale, a căror examinare avea să releve că, în cadrul ei, are loc un proces permanent de stratificare, de constituire a unor pături distincte, cu statut social propriu, cărora le corespunde în sfera politicii fenomenul, ce a caracterizat-o permanent și pretutindeni, de grupări, regroupări, compuneri, descompuneri, re-compuneri în partide. Disputa dintre părțile astfel constituite, urmată și însoțită de diferențieri în funcție de puterea economică și de specificul intereselor lor, complică lupta pentru puterea politică, dar, indiferent de orientarea adoptată de fiecare din aceste partide (moderată, conservatoare sau radicală), de programul propus, de libertățile acordate, de reformele întreprinse, trăsătura lor definitorie, când se succed la putere, este că ele nu-și propun să depășească limitele societății burgheze. În ceea ce privește studiarea relației dintre clasa muncitoare și propriul său partid, independent și deosebit de celelalte începînd încă din *Manifestul Partidului Comunist* accentul cade pe acțiunea generală ordonată a clasei, pe ideea de „organizare a proletarilor ca clasă și, prin aceasta, ca partid politic”⁴ decurgînd din tendința obiectivă de maturizare a clasei muncitoare. Procesul de constituire a propriilor partide este îndelungat și urmează, în linii mari, evoluția societății capitaliste care accentuează antagonismele și contradicțiile sale ireductibile și contribuie la dezvoltarea conștiinței de sine a proletariatului, în acest interval clasa muncitoare manifestîndu-se prin intermediul a o serie de organizații — incipiente, în cazul celor politice, sau cu o anumită experiență, în cazul celor profesionale⁵.

Structura socială a societății moderne include, între cele două clase fundamentale, o serie de categorii sociale de mijloc și o clasă — țărănimea — cu interese care se și întîlesc, dar și vin în conflict cu cele ale clasei dominante sau ale clasei muncitoare, ceea ce implică în comportamentul lor politic manifestări specifice — de nestatornicie, inconsecvență ș.a. — care conduc la constituirea de organizații proprii, forma cea mai evoluată reprezentînd-o partidele, a căror esență este întotdeauna burgheză fiindcă nu-și propun și nu pot, obiectiv — chiar atunci cînd se ridică la nivelul înțelegerii condițiilor lor în societate — să elimine structurile proprii capitalismului.

³ K. Marx, Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. 21, București, Edit. politică, 1965, p. 495.

⁴ Idem, *op. cit.*, vol. 4, București, Edit. politică, 1958, p. 474.

⁵ Idem, *op. cit.*, vol. 2, București, Edit. politică, 1958, p. 662.

Deși au o serie de trăsături esențiale comune, sistemele multipartidiste vest-europene se constituie și există pe plan național, asupra fizionomiei lor punându-și amprenta unii factori particulari care le imprimă o serie de caracteristici prin care se deosebesc unele de altele, generându-se o anumită diversitate. În legătură cu acest aspect, clasicii teoriei socialismului științific s-au referit, de pildă, la efectele menținerii unor structuri și relații politice precapitaliste, fie și în forme modificate, la rolul și importanța diviziunilor etnice, religioase, culturale, lingvistice, politico-administrative în perioada plămădirii sistemelor politice și partidiste, precum și la caracterul și varietatea ideologiilor și doctrinelor care le corespundeau, la gradul diferit de răspindire a curenților politice care susțineau fie necesitatea unității naționale, fie oportunitatea federalismului, fie o formă de guvernare sau alta, fie o cale de dezvoltare, fie alta. Acțiunea acestor agenți, ca și condiții istorice deosebite — care privesc stadiul de dezvoltare a capitalismului în fiecare țară, ritmurile neunitare de maturizare a acestei orînduiri —, s-au materializat în efecte care au împiedicat dezvoltarea pretutindeni a formelor clasice de guvernămînt (de tip francez sau a celui englez, care l-a precedat), generînd diversificarea sistemelor partidiste sub aspect tipologic și funcțional.

În scrierile clasicii găsim o preocupare sistematică pentru a surprinde elementele — diferite ca natură și importanță — care determină, în mod necesar, existența mai multor tipuri de sisteme partidiste, cu deosebire a celor pluraliste pe care experiența istorică le înregistra în cursul vieții lor. Astăzi, deși concepția lor ca atare rămîne justă și corectă pentru epoca pe care au analizat-o, dinamica multipartidismului — ca dealtfel întreaga evoluție a capitalismului — ridică probleme aparte care revendică noi rezolvări, ele punîndu-se și în alți termeni decît aceia care au fost specifici societății capitaliste din a doua jumătate a secolului trecut și parțial din primele decenii ale secolului nostru. Studiarea în prezent, din optica socialismului științific, a sensului și semnificațiilor unor adînci transformări — mai îndepărtate sau mai recente —, care au implicații asupra determinărilor cauzale și a perspectivelor pluralismului multipartidist, a datelor și faptelor pe care viața le înregistrează astăzi, pentru a desprinde concluzii corespunzătoare pentru acțiunea politică, se înscrie în spiritul autentic al teoriei revoluționare a clasei muncitoare, a cărei caracteristică legică este faptul că, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „se dezvoltă și se îmbogățește neconținut, în raport cu schimbările ce se produc în viața socială, în practica partidelor comuniste, în cunoașterea universală”⁶.

2. *Conținutul și semnificația unor contribuții contemporane ale socialismului științific cu privire la evoluția și perspectivele pluralismului multipartidist.* Dialectica societății capitaliste vest-europene contemporane a înregistrat însemnate schimbări în structurile sale economice, sociale, politice, în sfera culturii. Astfel, capitalismul monopolist de stat — faza dezvoltată a stadiului monopolist al capitalismului —, găsindu-și izvorul în legile proprii acestei orînduiri, fiind corolarul inevitabil al evoluției sale începînd de pe o anumită treaptă istorică, a modificat poziția statului în societate, în sensul că în unele țări a devenit proprietar al unor importante mijloace de producție și, în această calitate, își subsumează rolul și locul noului caracter pe care-l dobîndesc forțele de producție. În același timp, pe fundalul ridicării forțelor de producție la nivelul maxim de socializare pentru societatea burgheză, asistăm la agravarea și multiplicarea contradicțiilor sociale, la întărirea gradului de organizare și de combativitate al clasei muncitoare, la creșterea rîndurilor celor nemulțumiți de actualele structuri. Criza de sistem a capitalismului contemporan dezvoltă cu claritate profunzimea contradicțiilor lui interne, arată de ce anume este perimat, depășit istoricește și de ce este necesară înlocuirea sa pe cale revoluționară. Toate aceste schimbări au condus, într-o formă sau alta, la afirmarea tot mai puternică a partidelor comuniste și muncitorești, a altor forțe revoluționare și progresiste, deschizînd perspective noi luptei pentru democrație, pentru trecerea la socialism. Aceste adînci și rapide prefaceri din toate domeniile vieții sociale își găsesc reflectarea corespunzătoare pe plan ideologic în exacerbarea disputelor dintre orientările progresiste, revoluționare, și cele istoricește depășite, desfășurate și promovate mai ales prin intermediul partidelor, acestea devenind principalele centre de elaborare și susținere a teoriilor politice. În acest context, odată cu procesul amplu de zdruncinare și descompunere treptată a sistemului capitalist, confruntările ideologice — reprezentînd, dealtfel, „o legitate a luptei de clasă, a schimbărilor revoluționare, atît în baza cît și în suprastructura societății”⁷, generează, în forme diverse și cu o intensitate diferită de la țară la țară, „tot felul de concepții nihiliste, anarhice — unele de extremă stîngă, altele de dreapta, care nu au nimic comun cu efortul de soluționare a problemelor arzătoare ale maselor, de transformare democratică, socialistă a societății”⁸. Dealtfel, în întreaga perioadă postbelică s-a desfășurat un proces

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința activului central de partid și de stat*, 3 august 1978, București, Edit. politică, 1978, p. 40.

⁷ *Ibidem*, p. 44.

⁸ *Ibidem*, p. 48.

complex și accelerat de delimitări ideologice între partide — ca parte integrantă a marilor confruntări de idei contemporane —, de adâncire a disputelor, de adaptare a acestora la specificul capitalismului monopolist de stat, așa cum este cazul partidelor burgheze, de punere a obiectivelor strategice și tactice în concordanță cu cerințele actualei faze de dezvoltare a societății, cu necesitățile unei democratizări reale și cu perspectivele revoluției socialiste, așa cum este cazul partidelor comuniste. Caracteristica majoră a acestor confruntări — care cuprinde, de o parte, tentative de a „relansa” și răspîndi, în forme și denumiri „înnoite”, concepții și teorii infirmate de viață, în scopul de a crea confuzii și deruta diferite categorii sociale în privința sensului unei realități ce ține de însăși esența orînduirii capitaliste, iar de alta clarificări ideologice pornind de la investigarea fenomenelor ca atare și nu de la șabloane — este faptul că a evidențiat: în primul rînd, precaritatea unor încercări de modernizare, de punere la zi a arsenalului ideologic al claselor dominante, al partidelor ei, expresie și rezultat al crizei și decadenței capitaliste, în al doilea rînd, situarea partidelor comuniste, a altor forțe și mișcări sociale progresiste, democratice, dintr-un număr de țări pe pozițiile unui realism tot mai consecvent, care elimină tot mai mult prezentarea capitalismului contemporan într-un spirit simplificator și voluntarist. Astfel, partidele burgheze de guvernămint — în ciuda preponderențelor electorale, explicabile prin considerente ce țin de monopolul sistemelor de comunicație și de propagandă, de suportul material deosebit — se zbat în nesfîrșite dispute interne, sint măcinate de o adevărată *guerilla* fracționistă ca urmare a dezacordurilor și deosebirilor de vederi asupra unor probleme fundamentale. Criza politică prelungită — manifestată pe fondul crizei de sistem a societății — își pune amprenta asupra dinamicii sistemelor partidiste sporind dificultățile partidelor aparținînd claselor conducătoare, accentuînd declinul rolului unor partide politice burgheze, care pînă în deceniul trecut și chiar în actualul deceniu erau forțe politice cu autoritate aproape de necontestat, apelînd la administrarea birocratică a statului, la forme și variante ideologice corespunzătoare de legitimare a sistemului social-economic existent. Expresia cea mai tipică a acestui proces — care dezmințe falsitatea opiniilor care încercau să acrediteze ideea apropiierilor profunde dintre partide, inclusiv sub aspectul lor ideologic-doctrinar și programatic, adică teoria „convergenței partidelor” conform căreia „în societățile industriale avansate, partidele sînt supuse toate aceluiași cerințe și sînt în curs a se apropia din punct de vedere al politicilor lor ca și al structurilor”⁹ — o constituie declanșarea unor crize nu numai politice, ci și social-politice, care afectează largi categorii sociale ce solicită răspunsuri radicale la un ansamblu de probleme prezente.

În noile condiții, în care evoluția social-politică înregistrează schimbări radicale față de trecut și în ritmuri extrem de rapide, intensificarea activității teoretice, ideologice devine pentru partidele revoluționare unul dintre factorii de cea mai mare importanță care poate transforma un avantaj potențial într-un succes efectiv, prin explicarea clară a obiectivelor pe care le urmăresc și prin dezvăluirea limitelor — de clasă și istorice — ale opțiunilor doctrinare — de orice fel — aparținînd partidelor clasei dominante, care, și ele, cunosc o recrudescență lipsită de precedent. „Viața impune ca, în legătură cu toate aceste teorii și concepții — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu —, forțele revoluționare, progresiste și, în primul rînd, partidele comuniste și muncitorești să fie mai active, să nu se mai găsească pe o poziție de defensivă, să desfășoare o amplă și susținută activitate de clarificare politico-ideologică, combătînd cu fermitate și demascînd pînă la capăt toate ideile și tezele reacționare, atît cele vechi, cît și cele noi”¹⁰. Consolidarea pozițiilor forțelor de stînga, materializată în creșterea influenței lor în mase și a șanselor unor partide revoluționare de a accede la putere este atît urmarea directă a întăririi rolului clasei muncitoare în societate, cît și rezultatul eforturilor întreprinse de avangarda revoluționară a acestei clase din numeroase țări, de investigare a proceselor reale din societate, al căror sens fundamental îl desprindem din concluzia, clar formulată, că pentru depășirea actualei orînduiri, problemele revoluției și construcției socialiste trebuie puse ținînd seama de specificul realităților naționale. Această consolidare este în egală măsură și consecința unor clarificări teoretice privind poziția lor față de instituțiile puterii și față de modalitățile de democratizare a vieții sociale, față de forțele politice naționale, clarificări care le-au permis să supună criticii nu numai caracterul istoricește perimat al dominației de clasă a burgheziei, ci și concepțiile și activitatea unor curente extremiste — de dreapta și de stînga — care înregistrau o anumită revitalizare la

⁹ Mark Kesselman, *Systemes de pouvoir et cultures politiques au sein des partis politiques françaises. Le cas du Parti Socialiste de l'Union des Démocrates pur la V-ème République*, în „Revue française de sociologie”. t. XIII, nr. 4, 1972, p. 487; vezi și S. M. Lipset, *L'Homme et la politique*, Paris, Editions du Seuil, 1963, p. 433-448; G. Lavau, *À la recherche d'un cadre théorique pour l'étude du Parti communiste français*, în „Revue française de science-politique”, t. XVIII, nr. 3, 1968, p. 445-466.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, p. 50.

sfrîșitul anilor '60 — și să așeze pe baze principiale, sensibil apropiate de sensul realităților prezente, raporturile cu celelalte forțe democratice, progresiste. Poziția principală, proprie multor partide revoluționare, inclusiv partidului nostru, subliniază că soluția adecvată, legitimă a problemei puterii pentru fiecare dintre țările capitaliste dezvoltate este aceea care servește cel mai bine pentru mobilizarea și canalizarea forțelor politice și sociale ale fiecărei națiuni în direcția dezvoltării și înfloririi lor multilaterale. În acest context, problemelor evoluției sistemelor politice și a sistemelor partidiste care le corespund, judecate prin prisma posibilității transformării clasei muncitoare în forță socială conducătoare în societate și a partidului ei comunist în principalul partid de guvernămint — definit drept „cel mai valoros instrument de care dispune poporul muncitor în vederea eliberării sale”¹¹ — le-au fost aduse în ultimii ani de pe pozițiile socialismului științific, interesante și inedite precizări, acestea făcînd obiectul unei dezbateri ideologice ample. În cuprinsul acestei dezbateri a fost reluată în cercetare și proiectată în perspectivă revoluționară a trecerii la socialism problema reprezentării adecvate și eficiente a intereselor fiecărei clase și categorii sociale, deci a studierii sistemelor partidiste în raport direct cu cauzele și contextul specific generator. Deși discuția are ca trăsătură comună stabilirea aceleiași legături între lupta pentru democrație și lupta pentru socialism, ea reflectă situații naționale și obiective concrete diferite, evidențiînd multitudinea căilor de cucerire a puterii politice, de construire a comunismului. „Cum era și firesc — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — aceste profunde transformări sociale și politice au generat idei și teze noi, aprecieri și concluzii diferite cu privire la evoluția lumii contemporane. Așa cum am mai menționat, noi considerăm că acesta este un lucru pozitiv, oglîndind preocuparea fiecărui partid de a analiza în mod dialectic realitatea în continuă schimbare și de a desprinde, în funcție de condițiile concrete social-istorice, concluzii corespunzătoare pentru lupta revoluționară, pentru îndeplinirea misiunii istorice ce-i revine în societate”¹². Interpretările principalelor mutații intervenite în compartimentele hotărîtoare ale societății converg spre constatarea că clasa muncitoare — forța socială conducătoare a procesului de devenire socialistă — nu va acționa în acest sens singură, ci va fi inevitabil susținută și urmată de parteneri sociali ale căror interese se suprapun — în parte și pentru un timp — cu misiunea ei istorică. Astfel, caracteristica originală a dezbaterilor teoretice și politice actuale — unele dintre contribuțiile lor regăsindu-se chiar în acțiuni și prevederi programatice — constă în evidențierea concomitență atît a rolului clasei muncitoare ca factor decisiv al dinamicii sociale și politice, a partidului revoluționar, ca avangardă a luptei pentru socialism, cît și a aportului altor forțe sociale, cu personalitate politică proprie, în acceptarea legitimității și necesității pluralismului politic și partidist. Socialismul, care apare și se edifică pe bazele fostei societăți ca o rezolvare a contradicțiilor modului anterior de producție, într-un proces revoluționar de ruptură și de continuitate a dezvoltării, comportă, în mod obiectiv, menținerea unor elemente proprii trecutului atît de ordin material, cît și ideologic sau politic. Temeiurile opțiunilor pluripartidiste — care implică unitate de acțiune pe termen scurt, mediu și îndelungat cu partide care nu împart aceleași concepții cu ale comuniștilor, dar acceptă să colaboreze cu ei pentru un număr precis, de obiective — țin nu numai, și nu în primul rînd, de tradiții istorice, axate mai ales pe existența unor libertăți general-democratice, pe jocul parlamentar, ci și de conținutul și sensul unor realități curente. Este vorba de existența unui pluralism social accentuat întrucît polarizarea socială, specifică societății capitaliste cu un înalt grad de dezvoltare, nu se efectuează mecanic, mergînd strict și simplificator pe distincția ori proletar ori burghez, ori asuprit ori asupritor, ceea ce face ca atîta timp cît societatea va avea această bază privată, chiar excesiv de concentrată și de centralizată, să genereze și să mențină și un mare număr de categorii sociale fiecare avînd propriile interese și poziții care pendulează între cele aparținînd claselor fundamentale. Din specificul acestei situații reale este dedusă, pe plan politic, necesitatea existenței mai multor partide pentru a reuni și mobiliza masele, a le cîștiga pentru lupta conștientă în favoarea unor înnoiri democratice radicale și apoi pentru edificarea societății socialiste. „Chiar și atunci cînd societatea este transformată în bazele sale economice și cînd este abolită împărțirea în clase antagoniste — se arată în *Tezele Partidului Comunist Italian* pentru *Congresul al XV-lea* publicate în decembrie 1978 —, continuă să existe interese diferite și să-și păstreze o anumită importanță diferitele orientări și tradiții de idei, politice, culturale, religioase. De aici decurge și posibilitatea existenței și funcției mai multor partide — și a alternanței lor la guvern — în opera de reinnoire democratică și socialistă a societății, în opera de edificare și conducere a unei

¹¹ Santiago Carrillo, „Eurocomunism” și stat, Barcelona, Edit. Critica, Grupul editorial Grijalbo, 1977, p. 126.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Raportul cu privire la realizarea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a Programului Partidului Comunist Român și a sarcinilor de viitor, în Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 7—9 decembrie 1977, București, Edit. politică, 1978, p. 69.

societăți noi". Succesul unei politici ale cărei obiective se suprapun cu cerințele progresului general este conceput în condițiile particulare ale epocii contemporane, în anumite țări capitaliste, doar prin intermediul unui consens între toate forțele sociale ale căror interese — ce coincid asupra unor aspecte esențiale — sint exprimate de partide și forțe politice care acționează în sensul mișcării istorice, dar care este cel mai bine reflectată și înțeleasă de partidul comunist. Practic, pluralismul politic, concretizat în și de mai multe organizații politice, s-a caracterizat și pentru societățile antagoniste prin situarea în centrul său a unei anumite ideologii și a unui anumit partid și, cu atât mai mult într-o societate cu structuri omogene, acesta va implica existența unei filozofii care să poată promova prin natura ei de clasă cele mai autentice valori politice și morale și aceasta nu va fi decât creația unui partid care sintetizează cerințele forței sociale obiectiv consecvent revoluționară, interesată în transformarea radicală a societății în care există.

Diversitatea condițiilor de evoluție a țărilor capitaliste avansate — nivelurile de dezvoltare, particularitățile istorice și naționale ale acestora — și complexitatea lor, diferite de la o țară la alta, fac previzibile tendințe de dezvoltare politică neunitare, corespunzătoare situațiilor concrete. Pornind de la aceste realități obiective, în strategia și tactica partidelor revoluționare, în aprecierile lor privind modalitățile de cucerire a puterii politice și, ulterior, de soluționare a problemelor pe care le ridică edificarea noii societăți, se regăsesc formulări adecvate care susțin că gradul necesității și extensiunea numerică a partidelor politice sint în funcție de raportul de forțe, sistemul partidist reflectind și exprimând, de fiecare dată, interese particulare pe un fond particular. De aceea, dacă reprezentarea intereselor sociale fundamentale la nivel național se poate realiza cel mai bine, în anumite împrejurări, prin intermediul mai multor partide politice, ea nu implică întotdeauna, cu necesitate — așa cum ne arată, de pildă experiența construirii socialismului în România — existența acestui tip de sistem partidist fiindcă idealurile specifice anumitor categorii sociale pot fi împlinite și prin alte organizații politice care se manifestă ca agenți politici integratori.